

EUGENIUSZ PŁASZCZYŃSKI

SZEROKOŚĆ, GŁĘBOKOŚĆ I POZORNOŚĆ ZWIERZEŃ MŁODZIEŻY 16- I 19-LETNIEJ

Dotychczasowe badania skupiały się — jak wykazuje literatura przedmiotu (zob. np. Chaikin A., Derlega V., 1974; Cozby P., 1973; Jourard S., 1971; Niebrzydowski L., 1983; Skarżyńska K., 1979) — jedynie na globalnym zakresie otwartości, pomijając pomiar jej szerokości czy głębokości, choć uwzględniały te pojęcia w rozważaniach teoretycznych. Tymczasem zakres otwartości zbyt ogólnie i przez to mało precyzyjnie orientuje nas zarówno w specyfice poruszanej tematyki, którą określamy szerokością otwartości, jak też w tym na ile szczegółowo jest ona omawiana, co wskazuje na jej głębokość. Jeszcze mniej zajmowano się problemem kłamstw w ujawnianiu siebie, a więc tzw. otwartością pozorną.

Celem obecnej pracy jest więc dokonanie pomiaru szerokości i głębokości otwartości oraz otwartości pozornej, ustalenie zależności tych wymiarów od płci i wieku badanych, a także przeprowadzenie psychologicznej interpretacji wykrytych związków. Techniki badań opisano w artykule pt. „Zakres otwartości młodzieży 16- i 19-letniej” (poprzednim w tymże zeszycie). Techniki te pozwoliły zebrać materiał także do realizacji celu obecnej pracy.

1. Szerokość i głębokość otwartości

Szerokość otwartości to wielość różnych kategorii spraw osobistych poruszanych w interakcji z partnerem, głębokość otwartości to stopień intymności (szczerości) stosowany w tej interakcji (Derlega V., Chaikin A., 1979).

Pierwsze z tych pojęć wyznacza liczba spraw z kwestionariusza, którym osoba deklarująca określoną otwartość przypisała liczby 1 lub 2, czyli ilość tych zagadnień, w zakresie których badany przynajmniej częściowo otwiera się przed kontaktującymi się z nim osobami. W obrębie jednej kategorii problemów kwestionariusz Jourarda wyszczególnia 10

spraw, które mogą być poruszane w interakcji z 11-oma osobami (jest to pełna lista potencjalnych odbiorców zwierzeń, jaką utworzono w wyniku modyfikacji tego kwestionariusza). Zatem ogólna liczba możliwych spraw omawianych ze wszystkimi osobami w ramach jednej kategorii informacji wynosi 110. Jest to teoretyczny wskaźnik najszerszej otwartości. Nie osiągnęła go żadna z badanych osób. Średnie wskaźniki szerokości ujawniania siebie w każdej z sześciu kategorii informacji o sobie i w każdej z czterech wyodrębnionych grup osób badanych (tabl. 1) informują, że najszerszą otwartość młodzież 16- i 19-letnia wykazuje w dziedzinie własnych zainteresowań, a następnie kolejno w dziedzinie nauki, postaw, finansów, ciała i zdrowia, najmniejszą zaś w zakresie osobowości (indywidualności).

W poszczególnych grupach badanych kolejność ta ulega jedynie niewielkim zmianom. W obrębie pierwszych trzech kategorii spraw, w których otwartość jest znacznie większa (różnica statystycznie istotna na poziomie $p < 0,05$) zmiany te odnoszą się jedynie do chłopców 19-letnich, którzy szerzej mówią o własnych postawach niż o problemach z zakresu nauki. Jest to zresztą łatwo wytłumaczalne. Chłopcy 19-letni sprawy nauki omawiają z węższą grupą osób, a ponadto liczba spraw z tej kategorii życiowo im bliskich jest mniejsza niż z kategorii postaw. Sprawy kategorii postaw należą do węzłowych w tym okresie życia, gdyż ich omawianie z innymi pomaga w kształtowaniu postaw życiowych i usprawnia wrastanie w społeczeństwo ludzi dorosłych (Żebrowska M., 1966, s. 444). Natomiast w ramach ostatnich trzech kategorii spraw zmiany te występują jedynie u 16-latków. Dziewczęta najszerszej wypowiadają się na temat własnego ciała i zdrowia, co wynika ze szczególnego przywiązywania przez nie wagi do własnego wyglądu i silnego dążenia do podobania się (Hurlock E., 1966, s. 243 i 253), a najmniej na temat własnej osobowości, który ich zdaniem mniej się nadaje do omawiania z innymi, zaś ich rówieśnicy płci odmiennej zachowują się pod tym względem niemalże przeciwnie; najmniej rozmawiają o sprawach z zakresu własnego ciała i zdrowia, a znacznie szerzej na tematy z dziedziny własnej osobowości, i jeszcze szerzej omawiają swoje kłopoty finansowe. Spośród problemów najwężziej ujawnianych sprawy finansowe są stosunkowo najszerszej omawiane przez badanych. 16- i 19-latkowie nie są jeszcze niezależni materialnie, co stwarza zasadnicze przeszkody w naturalnym dążeniu do samodzielności (Niebrzydowski L., 1980, s. 9) i prezentowania zachowań charakterystycznych dorosłym. Zważywszy, że przejawiają oni jednocześnie chęć imponowania innym (Żebrowska M., 1966, s. 438—439), co na ogół wiąże się z określonymi wydatkami, wynikać stąd może szereg problemów natury finansowej (Hurlock E., 1966, s. 491), które stają się przedmiotem rozważań z niektórymi osobami.

Kategorie spraw	Szerokość otwartości przypadająca na osobę									
	D ₁₆		C ₁₆		D ₁₉		C ₁₉		O.b.	
	licz- bowo %	licz- bowo %	licz- bowo %	licz- bowo %	licz- bowo %	licz- bowo %	licz- bowo %	licz- bowo %	licz- bowo %	licz- bowo %
Postawy	24,10	22,0	21,0	19,1	23,72	21,6	24,0	21,8	23,21	21,1
Zainteresowania	30,04	27,3	24,58	22,3	28,32	25,7	26,68	24,3	27,41	24,9
Nauka	24,56	22,3	23,5	21,4	24,02	21,8	21,74	19,8	23,46	21,3
Osobowość	11,84	10,8	14,26	13,0	14,04	12,8	13,2	12,0	13,32	12,2
Finanse	16,68	15,2	14,96	13,6	18,22	16,6	17,22	15,7	16,77	15,3
Ciało i zdrowie	17,88	16,3	11,82	10,7	17,88	16,3	13,78	12,5	15,34	14,0
Średnia globalna szerokość otwartości	125,1	19,0	110,12	16,7	126,2	19,1	116,62	17,7	119,51	18,1

Tabl. 1. Szerokość otwartości w zakresie różnych kategorii spraw.

Table. 1. The extend of frankness in the range of different categories of cases.

Dziewczęta prezentują szerszą otwartość niż chłopcy; najszerszą otwartość notujemy u dziewcząt 19-letnich, a najwęższą u chłopców 16-letnich.

Szerokość ujawniania siebie zmienia się nie tylko w zależności od rodzaju problematyki poruszanej przez kontaktujące się osoby. Zależać ona powinna — jak możemy przypuszczać chociażby w wyniku analizy zakresu otwartości — także od tego, kim jest dla nadawcy wiadomości ich odbiorca. Najszersza otwartość okazywana jest przyjacielowi i tylko nieco węższa — matce (tabl. 2). Odbiorcą najmniejszej ilości tematów osobistych młodzieży jest nauczyciel i tylko nieznacznie od niego więcej swoich spraw przekazuje młodzież osobie duchownej. Świadczy to niewątpliwie o tym, że między uczniem i nauczycielem a także duchownym brak jest tych elementów, które sprzyjają otwartości. Taki stan rzeczy może świadczyć także o tym, że zarówno nauczyciel jak i duchowny mają aktualnie niewiele rzeczywistych, poza przymusowymi, sposobów ukierunkowanego oddziaływania na młodzież. Łatwo bowiem przewidzieć, jakimi efektami zakończyć się mogą próby oddziaływania wychowawczego ze strony tych osób, które nie są darzone zaufaniem. Także z niewielką otwartością młodzieży spotykają się osoby jej obce, dziadkowie i krewni.

Zdecydowanie szerzej ($p < 0,01$) badani otwierają się wobec matki, ojca, swojego (jej) chłopca (dziewczyny), przyjaciela(ółki), rodzeństwa i kolegi(żanki) niż wobec dziadków, pozostałych krewnych, nauczyciela, osoby duchownej oraz osoby obcej.

W szerokości otwartości podobnie jak i w jej zakresie widoczne jest pewne zróżnicowanie poszczególnych grup młodzieży. 16-latkowie najszerszą otwartość deklarują wobec matki, a nie wobec przyjaciela, tak jak to czynią ich starsi koledzy i koleżanki. Otwartość wobec przyjaciela występuje dopiero w drugiej kolejności. Chłopcy na trzecim miejscu stawiają otwartość wobec kolegi. U dziewcząt szerokość otwartości wobec koleżanki zajmuje dopiero miejsce piąte, natomiast na miejscu trzecim 16-latki stawiają zwierzenia przed rodzeństwem, a 19-latki, ze zdecydowanie dużą liczbą punktów, otwartość wobec swojego chłopca. U 16-latków otwartość wobec swojego(jej) chłopca (dziewczyny) zajmuje dopiero szóstą lokatę. Także w odniesieniu do osób, wobec których otwartość jest bardzo wąska, widoczna jest w poszczególnych grupach pewna odmienność od ogólnych wyników, charakterystycznych przeciętnie dla wszystkich badanych. Występuje ona głównie u 19-latków, którzy szerzej otwierają się przed osobą obcą niż przed swoim dziadkiem czy babcią, a dziewczęta ponadto także szerzej (choć nieznacznie) niż przed krewnymi.

Uzyskane wnioski co do szerokości otwartości badanych z poszczególnych grup są zgodne z charakterystyką psychologiczną tych grup. Młodzież 16-letnia bardziej niż 19-letnia związana jest z rodzicami niż ze swoim chłopcem (swoją dziewczyną), którego(ej) jeszcze nierzadko nie

Odbiorca zwierzeń	Szerokość otwartości przypadająca na osobę									
	D ₁₆		C ₁₆		D ₁₉		C ₁₉		O.b.	
	Licz- bowo	%	Licz- bowo	%	Licz- bowo	%	Licz- bowo	%	Licz- bowo	%
Matka	28,72	47,9	23,14	38,6	23,04	38,4	21,24	35,4	24,03	40,1
Ojciec	15,32	25,5	15,3	25,5	9,44	15,7	15,26	25,4	13,83	23,1
Mój(a) chłopiec (dziewczyna)	6,98	11,6	9,64	16,1	22,0	36,7	16,76	27,9	13,84	23,1
Przyjaciół(ka)	27,42	45,7	22,12	36,9	27,14	45,2	22,8	38,0	24,87	41,5
Dziadkowie	3,94	6,6	3,1	5,2	1,9	3,2	1,42	2,4	2,59	4,3
Rodzeństwo	18,96	31,6	10,68	17,8	17,16	28,6	12,9	20,5	14,78	24,6
Pozostali krewni	2,44	4,1	2,96	4,9	4,02	6,7	20,04	5,3	3,15	5,3
Kolega(żanka)	15,52	25,3	18,4	30,7	15,08	25,1	3,18	33,4	17,26	28,8
Nauczyciel	1,68	2,8	1,48	2,5	1,3	2,2	0,92	1,5	1,35	2,3
Duchowny	1,64	2,7	2,18	3,6	0,98	1,6	1,08	1,8	1,47	2,5
Obcy	2,48	4,1	1,12	1,9	4,14	6,9	1,62	2,7	2,34	3,9
Średnia globalna szerokość otwartości	125,1	19,1	110,12	16,7	126,2	19,1	116,62	17,7	119,51	18,1

Tabl. 2. Szerokość otwartości wobec każdego z odbiorców zwierzeń.

Table 2. The extend of frankness toward each of recipients of frankness.

posiada (Hurlock E., 1966, s. 419, 424—425), a jeśli nawet chłopiec czy dziewczyna ma takiego partnera, to związek uczuciowy z nim nie jest trwały tak, jak u 19-latków (Przetacznikowa M., 1967, s. 198). Z kolei 16-latkowie wyżej od 19-latków cenią sobie związek z rodzeństwem, głównie starszym, u którego szukają rad i pomocy. Młodzież 19-letnia w rodzinie, z którą na co dzień przebywa, spotyka w przeważającej mierze młodsze rodzeństwo, na pomoc i radę którego trudno jej liczyć, dlatego też częściej niż młodzież 16-letnia szuka ich poza rodziną. Dziewczęta z reguły częściej niż chłopcy mówią innym o różnych sprawach (Hurlock E., 1966, s. 18), w tym także o sprawach osobistych, nic więc dziwnego, że wykazują szerszą od nich otwartość.

Bardziej niż nad szerokością otwartości ludzie czuwają nad jej głębokością, która jest tym głębsza, im w intymniejsze sprawy wtajemnicza się partnera i im dokładniej się je omawia. Dlatego też głębokość jeszcze lepiej niż szerokość charakteryzuje ludzką otwartość. Niektórzy ludzie próbują nawet unikać zwierzeń głębokich poprzez pozorowanie otwartości za pomocą poszerzania tematyki i zamiast mówić o sprawach istotnych — ważnych, poruszają wiele tematów małostkowych (por. Derlega V., Chai-kin A., 1979). Jeśli odbiorcy ich wypowiedzi nie zorientują się, to pozorowaną otwartość nadawców mogą odwzajemnić własną, czasem nawet głęboką otwartością rzeczywistą. Zmodyfikowany kwestionariusz Jourarda pozwala na zbadanie także tej cechy otwartości. Liczbowym miernikiem głębokości ujawniania siebie jest liczba odpowiedzi, które uzyskały od badanego dwa punkty, tzn. liczba tych wypowiedzi, w których badani deklarują iż określone sprawy omawiają dokładnie, szczerze. Zrozumiałą rzeczą jest, iż głębokość otwartości będzie się zmieniać w zależności od tematyki stanowiącej jej przedmiot, oraz od partnera, przed którym następuje zwierzenie. Najgłębszą otwartość wykazuje młodzież w sprawach należących do zakresu zainteresowań, a najpłytszą w sprawach z dziedziny osobowości oraz ciała i zdrowia (tabl. 3).

Pierwsze trzy kategorie spraw zdecydowanie wysuwają się pod względem głębokości odkrywania siebie na czołowe miejsce ($p < 0,01$), przy czym na drugim i trzecim miejscu znajdują się kolejno postawy i nauka. W pozostałych kategoriach spraw widoczne są pewne rozbieżności. Chłopcy najpłycej otwierają się w sprawach z dziedziny ciała i zdrowia, zaś dziewczęta z dziedziny osobowości. Różnice zachodzą także w obrębie tej samej płci. Chłopcy 16-letni głębiej odsłaniają swoje problemy z zakresu osobowości niż finansów, a chłopcy 19-letni na odwrót. Dziewczęta 16-letnie głębszą otwartość deklarują w sprawach z zakresu ciała i zdrowia niż finansów, a ich starsze koleżanki przeciwnie — głębiej mówią o swoich kłopotach finansowych.

Kategorie spraw	Wskaźniki głębokości otwartości									
	D ₁₀		C ₁₀		D ₁₀		C ₁₀		O.b.	
	Licz-bowo	%	Licz-bowo	%	Licz-bowo	%	Licz-bowo	%	Licz-bowo	%
Postawy	12,98	11,8	10,86	9,9	14,64	13,3	9,4	8,5	11,97	10,9
Zainteresowania	17,0	15,5	13,66	12,4	16,62	15,1	12,0	10,9	14,82	13,5
Nauka	11,72	10,7	10,18	9,3	14,86	13,5	7,94	7,2	11,17	10,2
Osobowość	5,64	5,1	5,92	5,4	8,62	7,8	3,94	3,6	6,03	5,5
Finanse	7,42	6,7	3,96	3,6	10,2	9,3	4,48	4,1	6,52	5,9
Ciało i zdrowie	7,72	7,0	3,4	3,1	9,64	8,8	3,56	3,2	6,08	5,5
Średnia globalna głęb. otwartości	62,48	9,5	47,98	7,3	74,58	11,3	41,32	6,3	56,59	8,6

Tabl. 3. Zależność głębokości zwierzeń od poruszanej tematyki.

Table. 3. The relation between depth of confidence and their subjects.

Dziewczęta zwierzają się głębiej niż chłopcy ($p < 0,02$); najgłębszą otwartość wykazują dziewczęta 19-letnie, a najpłytszą ich rówieśnicy płci męskiej.

Głębokość otwartości człowieka determinuje także osoba odbiorcy jego zwierzeń (por. Skarżyńska K., 1979; Jourard S., 1971). Odbiorcami najgłębszych zwierzeń są kolejno przyjaciel i matka ($p < 0,01$), a w dalszej kolejności swój chłopiec (swoja dziewczyna), rodzeństwo, kolega (koleżanka) i ojciec (tabl. 4). Pozostałe osoby z 11-osobowej listy partnerów tylko sporadycznie stają się świadkami głębokiej otwartości młodzieży. Najrzadziej zdarza się to nauczycielowi.

Wszyscy 16-latkowie najgłębiej zwierzają się matce, następnie przyjacielowi (ólcę). Na dalszych miejscach widzimy już różnice między płciami, a mianowicie: w trzeciej kolejności dziewczęta zwierzają się przed rodzeństwem a chłopcy wobec ojca, wreszcie najpłytszą otwartość dziewczęta okazują duchownemu, a chłopcy osobie obcej. Także 19-latkowie wykazują różną głębokość otwartości. Wprawdzie w określeniu partnera, wobec którego młodzież 19-letnia wypowiada się najgłębiej, nie ma trudności i jest nim przyjaciel (ółka), ale w drugiej kolejności u dziewcząt pojawia się osoba własnego chłopca, a u chłopców — matka. Własna dziewczyna jest dopiero na miejscu trzecim, czyli na tym co u dziewcząt matka. Tak więc dziewczęta 19-letnie głębiej ujawniają się przed swoim chłopcem niż przed matką, natomiast chłopcy w tym wieku na odwrót — głębiej przed matką niż przed swoją dziewczyną.

Zaobserwowane różnice w głębokości otwartości młodzieży z różnych grup osób badanych dadzą się również uzasadnić w oparciu o cechy i prawidłowości właściwe dla młodzieży o określonym wieku i płci.

16-latkowie poszukują trwałych przyjaźni i w większości najbliższymi im osobami są matki, stąd otwartość wobec nich jest najgłębsza. Tylko 16-latkowie, którzy nie czerpią zadowolenia z kontaktu z matką, co wynikać może ze złego porozumienia się z nią, nie deklarują głębokiej otwartości wobec matki. Natomiast 19-latkowie na ogół mają już wypróbowanych, ich zdaniem, przyjaciół (Hurlock E., 1966, s. 186—189), którzy lepiej rozumieją ich problemy niż rodzice, choćby z tego powodu, iż sami mają podobne-właściwe dla wieku i pokolenia. Natomiast problemy rodziców z czasów ich młodości już się zdezaktualizowały i nie mogą być pomostem do wzajemnego zrozumienia się. Trudno im zatem osiągnąć taki stopień porozumienia z własnymi dziećmi, jaki te dzieci osiągają z wybranymi rówieśnikami. Stąd też 19-latkowie najgłębiej mówią o swoich sprawach właśnie przyjacielowi, z którym często przebywają razem pracując lub wypoczywając. Innym odbiorcą zwierzeń, którego młodzież 19-letnia wyróżnia pod względem głębokości zwierzeń, jest własny chłopiec (własna dziewczyna). Jest to partner, z którym również spędza się

Odbiorca zwierzeń	Wskaźniki głębokości otwartości									
	D ₁₈		C ₁₈		D ₁₉		C ₁₉		O.b.	
	Licz- bowo	%	Licz- bowo	%	Licz- bowo	%	Licz- bowo	%	Licz- bowo	%
Matka	16,18	27,0	11,62	19,4	13,6	22,7	7,68	12,8	12,27	20,5
Ojciec	7,12	11,9	7,12	11,9	15,3	6,9	5,46	9,1	5,96	9,9
Mój(a) chłop. (dziewczyna)	3,4	5,7	4,26	7,1	4,14	25,5	8,76	12,7	7,64	12,8
Przyjaciel(ółka)	15,42	25,7	9,68	16,1	18,6	31,0	7,62	14,6	13,11	21,9
Rodzeństwo	10,06	16,8	4,7	7,8	10,8	18,0	4,14	6,9	7,43	12,4
Dziadkowie	1,66	2,8	1,36	2,3	1,2	2,0	0,38	0,6	1,15	1,9
Krewni	0,96	1,6	1,06	1,8	1,54	2,6	0,84	1,4	1,1	1,8
Kolega(żanka)	5,18	8,6	5,98	10,0	7,82	13,0	5,42	0,2	6,1	10,2
Nauczyciel	0,76	1,3	0,58	1,0	0,28	0,5	0,10	9,0	0,43	0,7
Duchowny	0,70	1,2	1,22	2,0	0,32	0,5	0,54	0,9	0,70	1,2
Obcy	1,04	1,7	0,40	0,7	0,98	1,6	0,38	0,6	0,70	1,2
Średnia globalna głębokość otwartości	62,48	9,5	47,98	7,3	74,58	11,3	41,32	6,3	56,59	8,6

Tabl. 4. Zależność głębokości zwierzeń od kategorii osoby ich odbiorcy.

Table 4. The relation between the depth of confidence and category of recipients.

dużo czasu i któremu można powierzyć wiele spraw. Szczególnie dziewczęta 19-letnie, które bardziej trwale traktują swego partnera i silniej wiążą z nim uczuciowo (Hurlock E., 1966, s. 443), okazują mu też duże zaufanie i szczerość.

Młodzież 19-letnia dysponuje już bogatszym niż ich młodszy koledzy doświadczeniem dotyczącym negatywnych skutków otwartości i tym być może należałoby tłumaczyć wyjątkowo płytką otwartość wobec nauczyciela, a także ostrożność w głębszym ujawnianiu siebie wobec innych osób.

Porównując szerokość i głębokość otwartości w wyodrębnionych czterech grupach młodzieży oraz wśród wszystkich osób badanych łącznie w zależności od kategorii omawianych spraw i osoby odbiorcy zwierzeń można stwierdzić, że dla określonej kategorii spraw będących przedmiotem zwierzeń rangi ich zakresu (Z), szerokości (S) i głębokości (G) nie

Kategoria spraw	Rangi wskaźników deklarowanej otwartości														
	D ₁₆			C ₁₆			D ₁₉			C ₁₉			O.b.		
	Z	S	G	Z	S	G	Z	S	G	Z	S	G	Z	S	G
Postawy	2	3	2	3	3	2	3	3	3	2	2	2	2	3	2
Zainteresowania	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Nauka	3	2	3	2	2	3	2	2	2	3	3	3	3	2	3
Osobowość	6	6	6	4	5	4	6	6	6	6	6	5	6	6	5,5
Finanse	5	5	5	5	4	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Ciało i zdrowie	4	4	4	6	6	6	5	5	5	5	5	6	5	5	5,5

Tabl. 5. Rangi zakresu, szerokości i głębokości otwartości w różnych kategoriach spraw.

Table 5. Range of extensiveness and depth of frankness in different categories of cases.

zawsze są zgodne (tabl. 5). Całkowita zgodność w rangowaniu wskaźników zwierzeń w różnych sprawach występuje jedynie w grupie dziewcząt 19-letnich, u których różnice w stopniu szerokości i głębokości zwierzeń na ogół nie są duże, tzn. jeśli dziewczęta te otwierają się głęboko to zazwyczaj i szeroko. Podobnie zresztą zagadnienie to kształtuje się u chłopców 19-letnich w czterech kategoriach spraw, natomiast w zakresie osobowości oraz ciała i zdrowia widoczne są różnice; o sprawach swojego ciała i zdrowia chłopcy mówią innym bardziej szeroko niż głęboko, a w stosunku do problemów swojej osobowości zachowują się odwrotnie. 16-latkowie prezentują w sprawach postaw większą głębokość niż szerokość, a odwrotną otwartość osiągają w sprawach z zakresu nauki. Ponadto chłopcy 16-letni odwrotną pod względem szerokości i głębokości otwartości prezentują w sprawach z kategorii osobowości i finansów; głębokość jest większa w sprawach z dziedziny osobowości.

Postawy, zainteresowania oraz sprawy związane z własną pracą i nauką są stosunkowo łatwiejsze do ujawnienia przed innymi, natomiast problemy związane z własną osobowością, finansami oraz ciałem i zdrowiem są trudniejsze do omawiania (tabl. 5). Posługując się terminologią J. Kozińskiego (1976) można powiedzieć, iż samowiedza, czyli system informacji o sobie posiada strukturę warstwową. Chętniej ujawnia się innym to, co znajduje się w zewnętrznych warstwach tej struktury bardziej powiązanych z otoczeniem. Im bardziej tematyka spraw zawiera się w warstwach położonych bliżej środka (jądra) tego systemu tym stają się one trudniejsze do ujawnienia. Postawy, zainteresowania i nauka związane są zewnętrznymi czynnikami i dotyczą relacji „ja — świat”. Sprawy finansowe także związane są ze światem zewnętrznym, ale duża część tego typu informacji dotyczy osobistych decyzji jednostki. Problemy osobowości oraz ciała i zdrowia wydają się stosunkowo najbardziej osobiste, bardziej oderwane od świata zewnętrznego. Jednocześnie z tych właśnie powodów w sprawach najtrudniejszych do ujawnienia widoczne są największe rozbieżności w otwartości młodzieży dorastającej różniącej się wiekiem i płcią.

O problemach należących do zewnętrznych warstw samowiedzy, bliższych otoczeniu, chętniej mówią i chłopcy i dziewczęta, tak młodszy jak i starsi. Natomiast w sprawach oddalonych od świata zewnętrznego różnice między poszczególnymi grupami młodzieży są jaskrawsze, gdyż określona otwartość wypływa z odmienności zapatrywań, przeświadczeń i przekonań poszczególnych ludzi.

Rangi szerokości, głębokości i zakresu otwartości wobec kolejnych odbiorców są jeszcze bardziej zróżnicowane (tabl. 6). Przewaga głębokości nad szerokością cechuje otwartość chłopców wobec ojca oraz osoby duchownej, 19-latków przed swoim chłopcem (swoją dziewczyną), dziewcząt 19-letnich wobec dziadków i pozostałych krewnych. Większą szerokością niż głębokością charakteryzuje się otwartość dziewcząt 19-letnich w stosunku do matki, wszystkich 19-latków wobec osoby obcej, chłopców przed kolegą i chłopców 16-letnich wobec osoby obcej, chłopców przed kolegą i chłopców 16-letnich wobec pozostałych krewnych. W pozostałych przypadkach rangi szerokości i głębokości zwierzeń są zbliżone. Najmniejsze różnice między szerokością i głębokością otwartości towarzyszą zwierzeniom wobec przyjaciela, rodzeństwa, matki i nauczyciela, co uwiadamia się także w identycznych rangach wymiarów otwartości wszystkich osób badanych.

Porównując rangi wskaźników wymiarów otwartości (tabl. 6) można zauważyć, iż na czołowych pozycjach znajdują się zwierzenia wobec osób, którym młodzież na ogół bez obawy o konsekwencje może ujawniać sprawy z różnych warstw samowiedzy (Koziński J., 1986). Natomiast otwar-

Lp	Odbiorca zwierzeń	Ranga wskaźnika deklarowanej otwartości														
		D ₁₆			C ₁₆			D ₁₉			C ₁₉			O.b.		
		Z	S	G	Z	S	G	Z	S	G	Z	S	G	Z	S	G
1.	Matka	1	1	1	1	1	1	3	2	3	2	2	2	2	2	2
2.	Ojciec	4	4	4	4	4	3	6	6	6	5	5	4	6	5,5	6
3.	Mój (a) chłop, (dziewczyna)	6	6	6	6	6	6	2	3	2	4	4	3	5	5,5	3
4.	Przyjaciół (ółka)	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5.	Rodzeństwo	3	3	3	5	5	5	4	4	4	6	6	6	4	4	4
6.	Dziadkowie	7	7	7	7	7	7	9	9	8	9	9	9,5	8	8	7
7.	Poz. krewni	9	8,5	9	8	8	9	7	8	7	7	7	7	7	7	8
8.	Kolega (żanka)	5	5	5	3	3	4	5	5	5	3	3	5	3	3	5
9.	Nauczyciel	10,5	10	10	10	10	10	10	10	10,5	11	11	11	11	11	11
10.	Duchowny	10,5	11	11	9	9	8	11	11	10,5	10	10	8	10	10	9,5
11.	Obcy	8	8,5	8	11	11	11	8	7	9	8	8	9,5	9	9	9,5

Tabl. 6. Rangi zakresu, szerokości i głębokości otwartości wobec różnych odbiorców.

Table 6. Range of extensiveness and depth of frankness toward different recipients.

tość wobec osób, którym ujawniane są tylko pewne sprawy z wybranych warstw samowiedzy, zajmuje krańcowe pozycje. Wydaje się, że określony stopień zwierzeń wobec poszczególnych odbiorców jest determinowany stopniem więzi emocjonalnej z nimi i zaufaniem do nich. Sprawdzenie prawdziwości tej hipotezy wymagałoby oddzielnych badań.

2. Otwartość pozorna

Pełniejszy obraz otwartości młodzieży otrzymamy po rozeznaniu w zakresie deklarowanego przekazywania swoich spraw osobistych w sposób niezgodny z rzeczywistymi odczuciami i przekonaniami. Osoba, która w ten sposób ustosunkowywała się do pytań kwestionariusza napisała na nim symbol X w miejscu odpowiednim dla pytania i odbiorcy zwierzenia.

Najwłaściwszym miernikiem kłamstwa wydaje się stosunek (procent) fałszywych wypowiedzi o sobie do wszystkich wypowiedzi o sobie, czyli do odpowiedzi na pytania kwestionariusza, wyrażonych za pomocą znaków 1, 2, lub X. Liczby odpowiedzi punktowanych liczbą 0 nie bierze się pod uwagę, gdyż oznaczają one brak wypowiedzi o sobie, stąd liczby wypowiedzi o sobie różnych osób nie są sobie równe.

Rozkład średnich liczb i wskaźników kłamstw w grupach badanych osób w poszczególnych kategoriach informacji o sobie oraz w odniesieniu do kolejnych odbiorców tej informacji jest godny uwagi (tabl. 7).

Najwięcej wypowiedzi fałszywych o charakterze osobistym młodzież przekazuje innym w sprawach z dziedziny osobowości, ($p < 0,05$), a najmniej z kategorii zainteresowań. Więcej nieprawdziwych wiadomości o so-

Kategoria spraw	Wskaźniki wszystkich wypowiedzi osobistych przyp. na osobę														
	D ₁₆			C ₁₆			D ₁₉			C ₁₉			O.b.		
	Ogółem	w tym kłam.	%	Ogółem	w tym kłam.	%	Ogółem	w tym kłam.	%	Ogółem	w tym kłam.	%	Ogółem	w tym kłam.	%
Postawy	24,78	0,68	2,7	22,02	1,02	4,6	24,22	0,48	2,0	24,74	0,74	3,0	23,94	0,73	3,0
Zainteresowania	31,36	1,32	4,2	25,46	0,88	3,5	28,62	0,30	1,0	27,14	0,46	1,7	28,15	0,74	2,6
Nauka	26,04	1,48	5,7	25,26	1,86	7,3	24,3	0,28	1,2	22,28	0,54	2,4	24,50	1,04	4,2
Osobowość	13,48	1,64	12,2	15,98	1,72	10,8	14,44	0,40	2,8	14,16	0,96	6,8	14,48	1,18	8,1
Finanse	18,1	1,42	7,8	16,1	1,14	7,1	18,8	0,58	3,1	17,72	0,50	2,8	17,68	0,91	5,1
Ciało i zdrowie	19,14	1,26	6,6	12,36	0,54	4,4	18,14	0,26	1,4	14,54	0,76	5,2	16,05	0,71	4,4
Średnia globalna liczba wypowiedzi	132,9	7,8	5,9	117,28	7,16	6,1	128,5	2,3	1,8	120,58	3,96	3,3	124,8	5,31	4,3

Tabl. 7. Średnie liczby i wskaźniki kłamstw w różnych kategoriach osobistych.

Table 7. Average numbers and indicators of lies in different categories of personal cases.

bie młodzież dorastająca przekazuje z dziedziny ostatnich trzech kategorii spraw, tzn. osobowości, finansów oraz ciała i zdrowia. Młodzież z różnych grup różni się pod względem ilości kontaktów słownych pozorujących otwartość. Dziewczeta 16-letnie zdecydowanie wyróżniają się w przekazywaniu wiadomości o tym charakterze z dziedziny osobowości ($p < 0,01$), a najrzadziej zdarza im się to w sprawach należących do kategorii postaw. Dziewczeta 19-letnie najwięcej kłamią w swoich sprawach finansowych i tylko nieznacznie mniej gdy chodzi o problemy z dziedziny osobowości, a najmniej zdarza się im mówić nieprawdę o swoich zainteresowaniach. Chłopcy podobnie jak dziewczeta 19-letnie najmniej kłamią, gdy mówią o swoich zainteresowaniach, lecz zdecydowanie najwięcej w sprawach należących do kategorii osobowości.

O sprawach z dziedziny postaw w mówieniu nieprawdy celują chłopcy, głównie 16-letni, a najrzadziej zdarza się to dziewczętom 19-letnim. W kategorii zainteresowań, osobowości i finansów najwięcej rozbieżności między tym co się mówi a prawdziwymi odczuciami pojawia się u 16-latków — głównie dziewcząt. W sprawach własnej nauki najwięcej kłamstw występuje także u 16-latków ($p < 0,05$), zwłaszcza chłopców. W sprawach z kategorii ciała i zdrowia najwięcej pozornych zwierzeń występuje u dziewcząt 16-letnich. Najmniej kłamać, we wszystkich kategoriach spraw osobistych za wyjątkiem finansowych, zdarza się dziewczętom 19-letnim, a najwięcej chłopcom 16-letnim.

Ogólnie można powiedzieć, iż 16-latkowie częściej mówią nieprawdę o swoich sprawach osobistych niż 19-latkowie, jednakże statystycznie istotna różnica ($p < 0,05$) występuje jedynie między 19-latkami a chłopcami 16-letnimi. Nieszczerość nieco częściej towarzyszy otwartości chłopców niż dziewcząt.

Porównując wskaźniki kłamstw (tabl. 7) stwierdzamy, iż w kategoriach spraw trudniej ujawnianych innym młodzież 16- i 19-letnia częściej zwierza się jedynie pozornie, maskując prawdziwe odczucia. Nawiązując do terminologii wprowadzonej przez J. Kozieleckiego (1986), kłamstwa nasilają się w sprawach należących do pewnych warstw samowiedzy. Są to mianowicie te warstwy, w zakresie których otwartość jest najniższa. Wydaje się, iż słuszną interpretacją tego zjawiska jest odwołanie się znowu do związku poszczególnych elementów samowiedzy ze światem zewnętrznym. Uzyskane wyniki sugerują, że większa ilość kłamstw pojawia się przy ujawnianiu tych spraw, których związek z otoczeniem jest słabszy. Jednocześnie z tych właśnie powodów w sprawach najtrudniejszych do ujawnienia widoczne są największe rozbieżności w liczbie deklarowanych kłamstw przez młodzież 16- i 19-letnią różniącą się wiekiem i płcią. W sprawach należących do warstw samowiedzy bliższych otoczeniu potrzeba okłamywania pojawia się rzadko, gdyż ludzie na ogół chętniej je

Odbiorca zwierzeń	Wskaźniki wszystkich wypow. osobistych przyp. na osobę														
	D ₁₀			C ₁₀			D ₁₀			C ₁₀			O.b.		
	Ogół- łem	w tym kłam.	%	Ogół- łem	w tym kłam.	%	Ogół- łem	w tym kłam.	%	Ogół- łem	w tym kłam.	%	Ogół- łem	w tym kłam.	%
Matka	29,66	0,94	3,2	24,66	1,52	6,2	23,52	0,48	2,0	22,16	0,92	4,2	25,00	0,97	3,9
Ojciec	16,16	0,84	5,2	16,46	1,16	7,0	9,62	0,18	1,9	16,06	0,80	5,0	14,58	0,75	5,1
Mój chłop.(dziew.)	7,5	0,52	6,9	10,36	0,72	6,9	22,14	0,14	0,6	17,14	0,38	2,2	14,28	0,44	3,1
Przyjaciół	28,34	0,92	3,2	22,78	0,66	2,9	27,36	0,22	0,8	23,06	0,26	1,1	25,38	0,52	2,0
Rodzeństwo	19,36	0,40	2,1	11,1	0,42	3,8	17,34	0,18	1,0	12,5	0,20	1,6	15,08	0,30	2,0
Dziadkowie	4,28	0,34	7,9	3,52	0,42	11,9	1,94	0,04	2,1	1,64	0,22	13,4	2,84	0,25	9,1
Pozostali krewni	3,04	0,60	19,7	3,38	0,42	5,3	4,36	0,34	7,8	3,26	0,08	2,5	3,51	0,36	10,3
Kolega(żanka)	16,96	1,44	8,5	19,44	1,04	12,4	15,4	0,32	2,1	20,76	0,72	3,5	18,14	0,88	4,9
Nauczyciel	2,34	0,66	28,2	1,76	0,28	15,9	1,34	0,04	3,0	1,1	0,18	16,4	1,64	0,29	17,7
Duchowny	1,72	0,08	4,7	2,34	0,16	6,8	1,04	0,06	5,8	1,12	0,04	3,6	1,56	0,08	5,8
Obcy	3,54	1,06	29,9	1,48	0,36	24,3	4,41	0,30	6,8	1,78	0,16	9,0	2,81	0,47	16,7
Przeciętna globalna ilość wypowiedzi	132,9	7,8	5,9	117,28	7,16	6,1	128,5	2,30	1,8	120,58	3,96	3,3	124,82	5,31	4,3

Tabl. 8. Zwierzenia pozorne i ich odbiorca.

Table 8. Apparent confidences and their recipient.

ujawniają. Natomiast w sprawach słabiej związanych ze światem zewnętrznym różnice w okazywaniu jedynie pozornej otwartości (w kłamstwach) między poszczególnymi grupami młodzieży są wyraźniejsze, gdyż bardziej wiążą się z indywidualnymi sposobami ograniczania otwartości przez poszczególnych ludzi i ich systemami motywacyjnymi (Reykowski J., 1977, s. 26—65).

Analiza kłamstw towarzyszących otwartości wobec różnych odbiorców zwierzeń pozwala zauważyć (tabl. 8), że odbiorcami zwierzeń pozornych najczęściej bywają osoby obce i nauczyciele ($p < 0,01$), a nawet krewni i dziadkowie ($p < 0,05$). Matkę, ojca, rodzeństwo i duchownego najczęściej zdarza się okłamywać w sprawach osobistych chłopcom 16-letnim, przyjaciółkę, pozostałych krewnych, koleżankę, nauczyciela i obcego — dziewczętom 16-letnim, swojego(ją) chłopca (dziewczyne) — wszystkim 16-latkom, a dziadków — chłopcom 19-letnim. Natomiast najmniej niezgodnych z prawdziwymi odczuciami wiadomości otrzymują pozostali krewni i osoba duchowna od chłopców 19-letnich, a pozostałe osoby z 11-elementowego zbioru odbiorców zwierzeń — od dziewcząt 19-letnich.

Porównując wyniki badań dotyczące zakresu, szerokości, głębokości i pozorności zwierzeń (tabl. 6 i 7) można stwierdzić, iż osoby, które są rzadko odbiorcami czyichś zwierzeń, na ogół często bywają okłamywane. Można przypuszczać, że bądź partnerzy ci stosunkowo często usiłują wymuszać zwierzenia i wówczas spotykają się z odpowiedziami fałszywymi, bądź też rozmówca przez zapomnienie lub w wyniku traumatycznego doświadczenia odsłoni im się tylko częściowo, i gdy się spostrzeże, że czyni to wobec osób niewłaściwych i że może to spowodować niemiłe konsekwencje, przedstawia się na pozorną otwartość.

Z analizy kłamstw wynikają wnioski ogólniejszej natury a mianowicie:

- otwartości wobec osób bliskich nam uczuciowo i jednocześnie dobrze komunikujących się z nami, zwłaszcza tych, które nas rozumieją, rzadziej towarzyszą zwierzenia pozorne, nieszczerze,
- młodzież starsza jako dojrzała mniej okłamuje w swoich sprawach osoby uczuciowo jej bliskie,
- młodzież starsza, tym samym bardziej zrównoważona emocjonalnie, o ile już decyduje się na otwarcie siebie wobec określonych osób to zwierzenia te są w większym stopniu prawdziwe.

Można domniemywać iż to, na ile osoba ujawniająca siebie zwierza się rzeczywiście a na ile kłamie, zależy od związku odkrywanej sprawy ze światem zewnętrznym osobowości odbiorcy intymnej informacji i więzi emocjonalnej z nim. W związku z tym K. Skarżyńska (1979, s. 89) pisze: „Bardzo możliwe, że człowiek łatwiej i chętniej ujawnia przed innymi to — co jego zdaniem — tych „innych” również jakoś dotyczy czy intere-

suje. Dlatego informując innych o sobie mówi przede wszystkim o swoich relacjach ze światem, z którym inni też mają do czynienia. Istnieje wtedy poczucie wspólnego kontekstu porozumienia się, które — jak wiadomo — ułatwia komunikowanie się”.

LITERATURA

- Chaikin A.L., Derlega V.L., 1974, *Self-Disclosure*, Norfolk, Old Dominion University.
- Cozby P.C., 1973, 79, *Self-disclosure: a literature review*, „Psychological Bulletin”, s. 73—91.
- Derlega V.L., Chaikin A.L., 1979, *Privacy and self-disclosure in social-relationships*, „Przegląd Psychologiczny”, XXII, 2.
- Hurlock E.B., 1966, *Rozwój młodzieży*, Warszawa, PWN.
- Jourard S.M., 1971, *The transparent self*, New York, Wan Nostrand Company.
- Kozielecki J., 1976, *Elementy teorii samowiedzy*, „Psychologia Wychowawcza”, 1.
- Niebrzydowski L., 1983, *Przyjaźń i koleżeństwo młodzieży dorastającej*. Acta Universitatis Lodzensis Folia Pedagogica et Psychologica, Łódź.
- Przetacznikowa M., 1967, *Rozwój psychologiczny dzieci i młodzieży*, Warszawa PZWS.
- Reykowski J., 1977, *Z zagadnień psychologii motywacji*, Warszawa, WSiP.
- Skarżyńska K., 1979, *Ujawnianie siebie innym*, „Studia Psychologiczne”, XVII, s. 78—92.
- Zebrowska M. (red.), 1966, *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, Warszawa, PWN.

EUGENIUSZ PŁASZCZYŃSKI

Extensiveness, intensiveness and appearance of selfdisclosure with 16- and 19 year olds

SUMMARY

The paper presents the results of tests of three dimensions of frankness i.e. extensiveness, depth and lie (insincerity) with regard to 16- and 19-years-old boys and girls. The tests were conducted by means of S. Jourard's questionnaire in its modified form. The tests embraced four groups containing fifty people each.

Significant differences of frankness in the four youth groups were found. Girls confide more extensively and deeply than boys. Their personal statements contain also less information incompatible with real feeling. The 16-years-olds more often

confide to mothers rather than friends whereas older youth behaves in this respect in an opposite way. Moreover, the 16-years-old appreciate in their frankness to a greater extent relations to parents, brothers and sisters. On the other hand, the 19-years old find their confidants outside their family homes, showing a deep frankness towards their friends and girl-or boy-friends. Girls in particular have a lot of confidence in their partners, showing an exceptional frankness towards them. Simultaneously, a greater degree of credibility is typical for the frankness of the older youth.

Both the 16- and 19-year olds show the greatest as well as the most extensive and sisters, is most rarely lied to. On the other hand, a teacher is the most frequent recipient of the youth's apparent frankness.